

آخوره (علیا)

خلف قسطن

پیشینه تاریخی، جغرافیائی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی

فریدون شهرتالانقلاب اسلامی

تالیف: سعید گوگونانی

۱۳۹۳

شابک	9786000410810 :
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۹۹۰۵۷ :
عنوان و نام پدیدآور	آخوره (علیا) خلف قهستان: پیشینه تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی فریدونشهر تا انقلاب اسلامی / تألیف سعید گوگونانی.
مشخصات نشر	فریدونشهر: سعید گوگونانی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۲۰۰ ص.؛ مصور، جدول.
موضوع	فریدونشهر
رده بندی دیویی	۹۵۵/۹۳۵۸ :
رده بندی کنگره	DSR۲۱۱۱ / ۷۲ گ ۱۳۹۳ :
سرشناسه	گوگونانی، سعید، ۱۳۲۹ -
وضعیت فهرست نویسی	فبا :

نام کتاب: آخوره علیا خلف قهستان

مؤلف: سعید گوگونانی

ناشر: مؤلف

طرح جلد: قاسمعلی ناگلپانی

نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۳ ۵۰۰ جلد

قیمت: ۱۹۵۰۰ تومان

مرکز پخش: فریدونشهر

شماره تماس: ۰۹۱۳۳۷۲۰۶۹۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فهرست مطالب	۴
پیش گفتار	۱۷
کلیات تحقیق	۱۸
یادداشت	۲۱
فصل اول: جغرافی	
معرفی اجمالی شهرستان فریدونشهر	۲۴
نام های فریدونشهر در ادوار تاریخی	۲۵
محلله های قدیم آخوره	۳۵
تقسیم بندی زمین های قابل گشت و مراتع به ۱۹ دانگ	۳۸
مقایسه نامگذاری اماکن مسکونی، زیست و بود ارمنی هاو گرجی ها	۳۹
دورنمای معماری و ساخت بنا، در فریدونشهر قدیم	۴۰
مزارع آخوره که دارای خانه های بیلاقی بوده اند	۴۲
مزارع سُپلی (آخوره) که فاقد خانه های بیلاقی بوده اند	۴۲
اماکن و عوارض جغرافیایی سُپلی	۴۳
قلعه سربکی	۴۴
تسیخه	۴۵
دیزی	۴۵
خَلْخَلیانی	۴۶
خرابه	۴۶
شش بَر	۴۶
چَچَس کِدی	۴۷ ...

۴۷		اَسْکِلی
۴۷		نَکِرَلی
۴۷		نَسِرَلی
۴۸		مزرعه قازی / قاضی
۴۸		ایکیت مزرعه
۴۸		نَکَنزوی
۴۹		نَدِیگوری
۴۹		نَدوسوری
۴۹		کوفریس نَمَکری
۴۹		کوقریلی
۵۰		خیر خَدّی
۵۰		چو گولی
۵۱		مَسَخله
۵۲		دادرگان (دادرجان)
۵۲		مزرعه ولیشاقی
۵۲		سُمخیس قلی
۵۳		سَنَو
۵۳		گُش
۵۳		تَمزِیس کوو
۵۳		کَلِیس کُبی / کوئی
۵۴		بِیس بقی
۵۴		(زکندَرچای) یس غله
۵۴		اَمُغُلُبی

۵۵.....	اُرغیل
۵۵.....	پیل تخیله
۵۵.....	سَسْگِلِندُ
۵۵.....	مَنَجِلی
۵۶.....	سَمَکِرُ
۵۶.....	زردی گری
۵۶.....	زیتل تیری
۵۶.....	دَکیس تنگی
۵۶.....	دولویس تنگی
۵۷.....	سَلْگی
۵۷.....	زینَ مَتَ دَاوْگن مَتَ
۵۷.....	دید زوری
۵۸.....	سَمَرَلِیس قلی
۵۸.....	چولیس غله
۵۸.....	مَندیلِیس گُر
۵۸.....	قیرمیزگون
۵۸.....	آسته چای
۵۹.....	دَکیس غله
۵۹.....	جَرَتَس غله
۵۹.....	تسیویس خیدی
۶۰.....	سَم گَبْلا
۶۰.....	شَرَوَس کُلی
۶۱.....	آخوندیس زَقْرابی

۶۱	 باور کس کُبی / کوی
۶۲	 سیقینه
۶۲	 دَلْ کُرْ
۶۲	 تاتار
۶۴	 کتنی
۶۴	 سولینت / سولینگنت فیشلاقی
۶۵	 زیوس زوری
۶۵	 بیریکیتی
۶۵	 جینیس کرچ یا جینگس شوگا
۶۵	 نزمی
۶۶	 سَنَبله
۶۶	 خوی دَمِغَمْ خوی
۶۷	 وَرْدِیس قلی دَوَرْدِیس گُلی
۶۷	 گود پَخْگُنِیس قلی
۶۷	 اشمِگِیس دینی
۶۷	 باشورد (بشورد)
۶۷	 گدار خِیگ
۶۸	 تپه های مهم حواشی شهر
۷۰	 گوراب ها (مرداب ها)
۷۰	 چشمه های مهم مزارع و مراتع حواشی فریدونشهر
۷۱	 چشمه ها
۷۳	 چشمه های معروف داخل شهر
۷۴	 کارکرد آشکار و پنهان چشمه ها

۷۵	 مناطق کما کن گرجیهای آخوره
۷۷	 حادثه پل نوغان
۷۷	 ساروان های شتر از مهاباد تا آخوره
۷۷	 از فصل سردوزستانی
۷۸	 وضعیت اقلیمی (آب و هوا) و مخاطرات آن در آخوره
۸۳	 هجوم ملخ ها
۸۴	 حمله گرگ های آدم خوار
۸۷	 گرگ مستانی ها
۸۷	 چند اصطلاح و اطلاع در حوزه جغرافیا
۸۹	 سبزی های قابل پختن و خوردن
۸۹	 سُپلی کلکسیون گیاهان دارویی
۹۴	 اصلاحات ارضی
۹۷	 نقدی بر یک معرفی
۱۰۰	 نگاهی دیگر

فصل دوم: سیاسی

۱۰۲	 پادشاهان صفوی:
۱۰۲	 معرفی اجمالی گرجستان
۱۰۲	 حکومت صفوی، گرجی ها و آخوره
۱۰۵	 اوضاع عمومی مَرْتَقُی / سُپلی در دوره ی صفوی
۱۰۹	 خدمات گرجی ها در دوران صفوی
۱۰۹	 سیاست تبعید و کوچ اجباری اقوام
۱۱۳	 پایداری گرجی ها در مقابل تهاجم افغان ها

- ۱۱۵ نادرشاه، گرجی ها، آخوره
- ۱۱۶ گذر کریم توشمال (بزرگ مال / کریم خان) زند از آخوره
- ۱۱۷ آخوره در زمان زندیه
- ۱۲۰ پاسخ به یک سوال احتمالی
- ۱۲۱ گزیده ای از شعر گرجی (شکوه از شاه)
- ۱۲۳ پادشاهان قاجار
- ۱۲۴ جنگ گرجیان فریدن با آقا محمد خان
- ۱۲۶ آخوره در زمان فتحعلی شاه قاجار
- ۱۲۷ در گرامی داشت خاندان لچین خان
- ۱۳۱ آخوره در زمان محمد شاه قاجار
- ۱۳۱ آخوره در زمان ناصرالدین شاه
- ۱۳۴ آخوره در زمان مظفرالدین شاه و محمد علی شاه قاجار
- ۱۳۵ قتل السلطان، آخوره و چغیورت
- ۱۳۷ خواستگاری قتل السلطان در آخوره
- ۱۳۹ انتخابات مجلس شورای ملی از ابتدا تا انقلاب اسلامی
- ۱۴۲ سه زمان دیگر، سه میهمان از گرجستان
- ۱۴۴ سرباز گیری، اعزام و دو خاطره
- ۱۴۶ نبرد تنگ تامراد
- ۱۴۷ پهلوی، عشایر، آخوره علیا و تعاملات
- ۱۴۸ شش وکیل نظامی (درجه دار نظامی)
- ۱۵۰ سرهنگ فروهر
- ۱۵۲ جنگ جهانی اول و دوم و تأثیرات آن بر آخوره

۱۵۳	تخریب هویت قومی اقوام و سیاست یکپارچه سازی
۱۵۴	کشف حجاب
۱۵۵	فریدونشهر در تقسیمات کشوری
۱۵۸	جریان‌ات سیاسی آخوره در زمان محمدرضا شاه
۱۶۰	خبر از جریان کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ه. ش
۱۶۲	فریدونشهر در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی
۱۶۷	شهرستان شدن فریدونشهر
۱۶۹	آخرین نمایندگان منتخب شهرستان فریدن در مجلس شورای ملی
	فصل سوم: پیرامون اقتصاد
۱۷۱	گندم
۱۷۱	انواع نان
۱۷۲	تنور سازی
۱۷۳	تنور محافظ کودکان نوپا
۱۷۴	حرمت نان
۱۷۴	چند غذا و یکی - دو خوراک
۱۷۶	پوشاک و پاپوش
۱۸۱	آسیاب ها (طاحونه)
۱۸۴	وارد کنندگان دستگاه های تولید آرد برقی
۱۸۴	کارگاه های تولید شیر انگور
۱۸۵	عصار خانه
۱۸۷	قصاب ها
۱۸۸	اسامی برخی قصاب ها (مُخرَسبی) ی قدیم فریدونشهر

دو خاطره کوتاه از زیان حاج ابوالقاسم قصاب	۱۹۰
حلّاجی	۱۹۱
مواد شوینده	۱۹۱
مسکن و مصالح	۱۹۲
شکار و شکارچیان	۱۹۸
کشت خشخاش	۲۰۱
صبافی (رنگری)	۲۰۳
مسگران	۲۰۴
نعلبندان	۲۰۵
آهنگران	۲۰۵
چاقوسازان	۲۰۶
نجاران	۲۰۶
سنگ تراشان	۲۰۸
پالان دوزان	۲۰۹
کار و کارگری در غربت	۲۰۹
مناطق جغرافیایی و اماکن دوردست کارگری	۲۱۰
خاطره ای از استاد عزیز اله لچینانی در ارتباط با کار	۲۱۲
حکایتی از زیان مرحوم عزیزاله گوگونانی فرزند میرزا قلی	۲۱۴
لغو برنامه احداث یک کارخانه نساجی در سبلی	۲۱۴
مهاجرت دائمی برای اشتغال	۲۱۵
راه، ارتباط، وسایل نقلیه	۲۱۵
سوخت و مواد سوختنی	۲۱۸

۲۲۱	واحد، اوزان، محاسبات
۲۲۲	محاسبه در تقسیمات زمین کشاورزی
۲۲۳	خط سیاق
۲۲۳	توریالی چه بود؟
۲۲۴	مالیات
۲۲۵	برخی از ابزار و ادوات کشاورزی، صنایع دستی و تولیدی
فصل چهارم: اجتماعی	

۲۳۷	مقدمه
۲۳۷	نقش های پیرامونی و وابسته به کشاورز
۲۳۸	چوپانان
۲۳۹	دشتبان
۲۴۰	خوشه چینان چه کسانی بودند؟
۲۴۰	خوش نشین ها
۲۴۰	خوانین آخوره
۲۴۳	در حوزه طبابت
۲۴۵	مصارف برخی از گیاهان بعنوان دارو
۲۴۸	از آخرین شکسته بندهای سُپلی
۲۴۹	دندانسازان تجربی سُپلی در دوره های اخیر
۲۴۹	معرفی چند شخص در امر طبابت و تندرستی در آخوره علیا
۲۵۰	دلاکان
۲۵۲	حمام ها و حمام گردان های سُپلی
۲۵۷	قبرستانها و غسلخانه

۲۶۰	رسم سول بوری چه بود؟
۲۶۱	دفاتر ثبت اسناد و املاک، ازدواج و طلاق
۲۶۲	چند نکته از خط و سبک سندهای قدیم
۲۶۷	ثبت احوال
۲۶۸	اولین سندهای سجلی
۲۶۸	رسانه ها
۲۶۸	رادیو
۲۷۰	تلویزیون
۲۷۰	مطبوعات
۲۷۰	خانه انصاف
۲۷۱	پست، تلگراف و تلفن
۲۷۳	اسامی شهرداران فریدونشهر از بدو تأسیس تا سال ۱۳۶۰
۲۷۸	اسامی اعضای انجمن شهر قبل از انقلاب
۲۷۸	برق
۲۸۰	نحوه دریافت بهای برق
۲۸۱	بانک
۲۸۱	جمعیت
۲۸۲	اولین سفرکنندگان گرجیان ایران (فریدنی) به گرجستان
۲۸۳	مطالبی پیرامون مهاجرت و معرفی چند شخصیت
۲۸۷	یک تحلیل و تأملی در آن
۲۸۸	تعاملات اقتصادی، اجتماعی با خوانسار
۲۹۰	طبقات، تغییرات، فاصله های اجتماعی

۲۹۱	 تعاون و همکاری
۲۹۴	 حکایت‌هایی از مذمت گدایی در فرهنگ گرجیان
۲۹۶	 نگاهی گذرا بر آخرین مردان نیرومند گرجی سُپلی قبل از انقلاب
۲۹۸	 خاطرات (مِمورِی)
۳۰۷	 فامیل‌ها
۳۱۱	 چهار نکته تاریخی از اسامی فارسی باستان در فرهنگ و زبان گرجی
۳۱۲	 نوزده فامیل اولیه گرجیان سُپلی
۳۱۳	 فامیل‌های دیگر گرجی که امروزه در فریدونشهر زندگی می‌کنند
۳۱۴	 برخی از تغییر و تبدیل فامیل‌ها
۳۱۸	 توضیحی مختصر پیرامون برخی فامیل‌ها
۳۲۹	 توضیحی مختصر پیرامون القاب در فریدونشهر قدیم

فصل پنجم: فرهنگی

۳۳۲	 مقدمه
۳۳۲	 باورها و اعتقادات
۳۳۴	 باورهای دیروز
۳۴۱	 تاجعلی
۳۴۳	 پیر علی
۳۴۴	 دونفر، دوپیش آمد غریب
۳۴۶	 خاطره
۳۴۷	 مذهب، مساجد
۳۴۹	 اذان و مؤذنین
۳۵۱	 محرم و عزاداری

۳۵۶.....	خمس
۳۵۸	وقف
۳۶۸	خلاصه ای از نظام نوین آموزش و پرورش در ایران
۳۷۷.....	دانشگاه آزاد که هرگز تاسیس نشد
۳۷۷	روحانیون/مُلاها
۳۸۲	در مکتب قرآن
۳۸۷.....	معرفی چهار شخصیت قرآنی
۳۸۹	سه تن از مفاخر ادبی، دینی
۳۸۹	۱- حاج نوروز علی حق وردی
۳۹۱	۲- حیدرقلی گوگونانی
۳۹۵	۳- ملا حسن باتوانی
۳۹۸	شعری از علیرضا معظمی (لجینانی)
۳۹۹	تقویم و زمان
۴۰۲	شاهنامه خوانی
۴۰۳	فرهنگنامه ازدواج
۴۱۸	الْبَیْسُ غَمه
۴۱۸	مینگله
۴۱۹	به استقبال عید نوروز
۴۱۹	روز عید نوروز
۴۲۰	روز سیزده بدر
۴۲۰	نی و نی زنان
۴۲۱	هرنگ هرنگ، آمیخته با فرهنگ

۴۲۲		لالایی ها
۴۲۷		قصه های آخر شب
۴۲۸		واژگان ترکی مصطلح شده در زبان گرجی فریدونشهر
۴۳۱		کلمات مشترک، مشابه یا هم ریشه در زبان گرجی و ترکی
۴۳۲		نمونه هایی از تغییر و دگرگونی کلمات گرجی در فریدونشهر
۴۳۳		خصایص اخلاقی - اجتماعی گرجی های فریدونشهر
۴۳۴		ضرب المثل های گرجی سپلی
۴۳۷		گزیده ای از تشبیهات افعال انسان ها
۴۳۸		گزیده هایی از پند پیران پارسا
۴۴۱		گلچین سخن
۴۴۲		ضمائم
۴۹۷		فهرست منابع

پیش گفتار

می دانیم وقتی انسانی متولد می شود و یا به عرصه ی وجود می گذارد، برایش شناسنامه تهیه می کنند این شناسنامه هویت او را مشخص می کند. وقتی این انسان به دوره ی تحصیل و امتحان رسید، سرانجام برایش کارنامه و مدرک تحصیلی ارائه می شود. سوابق تحصیلی، هویت علمی او را در مقاطع مختلف مشخص و مستند می کند.

همین گونه است، گروه و ملتی که در یک مکان نضج می یابد و زندگی اجتماعی را با فراز و فرود هایش طی می کند، به تدریج به هویتی خاص دست می یابد. آنان در طول زمان، میراث ملموس و ناملموس از خود بر جای می گذارند. در این میان عده ای اراده کرده، میراث هویتی خود را بومی و ملی می کنند. عده ای میراث خود را موزه ای (سمعی و بصری) می کنند و عده ای میراث مستند (مکتوب) را به حافظه ی جهانی می سپارند و عده ای با اراده ای عظیم تر در حوزه ای آسیب پذیرتر، زبان و ادبیات و هنر و آداب و رسوم خود را در جسم و جان خود و فرزندان خود و نسل بعد از خود بذل افشانی می کنند. اینان از حسرت و آزمون روزگار، درامانند زیرا: ملتی که تاریخ خود را فراموش کند، روزگار، او را به حسرت گذشته جریمه و به دوباره آزمون مجازات می کند.

این نکته را هم نباید فراموش کرد که: اولین کسانی که دست به قلم شدند و نقشی و خطی بر لوح سینه و سنگ و صخره به ثبت رساندند، ابتدا (خود) را معرفی کردند و (محیطش) را، سپس پیرامون (شکار و شکم) نوشتند. آنان می خوردند و می خرامیدند و خود هم شکار می شدند. برگزیده ای که در دایره تنگ تن و دنیای لذت آنان می زیست بواسطه ی منع، فهم یافت، تن را پوشاند و به عقل و جان آمد، (خود) را خط زد و به هویت اصیل روی آورد. از آن پس از (وجود)، (هدف) و (جانان) نوشت. او تازه آدم شده بود، پیش از آن انسانی همچون دیگران بیش نبود.

و اینک به ماهای (انسانی) اجازه دهید ثبت کنیم (احوال) بچه های بزرگ شده ی (خود) را که هنوز نه (شناسنامه ای) دارد و نه (کارنامه ای) مستند. تازه آنچه صادر می کنیم (المنشایی) است که اصلش بر اثر غفلت خود ما گم شده است، یعنی که ما در خواب بوده ایم شاید آدم شدیم و بعد از این، قدم

از (عالم تین) برداشتیم و در (عالم زیتون) شدیم... که بودنش رتجش کفش تنگ است و رفتنش از کوچه تنگ گور به دیاری دور.

اثر ناچیزش این است که بگویم: جوان عزیز، به هوش باش آن جوانکی که در عروسی و در صحن خیابان، همچون گرگ زوزه می کشد و همچون خرس عریده می کشد، فهمی از فرهنگ، هویت و تاریخ ندارد. شاید او بر مغول بخندد، غافل از اینکه خود منگول است. فریاد کربه او، ناله فلجی فرهنگ خود اوست. مگراو رسم پاک دیرین ندارد؟

جوان عزیز، من و ما و خون و استخوان و بازو رُخ نمودن، اثرش تهی است اگر عمل، سلیم نباشد. یادمان باشد امام علی (ع) می فرماید: (کسی که کردارش او را به جایی نرساند، افتخارات خاندانش او را به جایی نخواهد رسانید). نهج البلاغه، حکمت ۲۲

و از طرفی یادمان باشد (حُب الوطن من الایمان) - پیامبر اکرم (ص) .

کلیات تحقیق

الف: هدف تحقیق: بیان اجمالی از احوالات گوناگون اوضاع اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی فریدونشهر از بدو تأسیس تا پیروزی انقلاب اسلامی با تأکید بر دوران پهلوی (۱۳۰۴ تا ۱۳۵۷ ه. ش)

ب: ضرورت انجام تحقیق: مکتوب کردن بخشی از تاریخ شفاهی این مرز و بوم در ابعاد مختلف به جهت شناخت هویت تاریخی، فرهنگی و کاهش فاصله ی اجتماعی بوجود آمده نسل جدید با اسلاف خویش به منظور خویشتن شناسی و خود باوری در راه صیانت از داشته های تمدنی و ممانعت از محو میراث ارزشمند مادی و معنوی سرزمین اجدادی خود.

ج: روش تحقیق: شیوه ی انجام تحقیق (میدانی) بوده که از مصاحبه برای ثبت اطلاعات استفاده شده است. البته در کنار آن از روش کتابخانه ای و استفاده از اسناد و مدارک و کتب مختلف نیز بهره جسته ایم. اما در مجموع، یافته های این تحقیق، اورال هیستوری (oral History) یا همان تاریخ شفاهی است که دانسته ها را همچون گوهرهایی از سینه و حافظه ذهنی معادن غنی پیرمردان و پیرزنان استخراج کرده ایم.

د: قلمرو اهدافی تحقیق: گستره اهدافی این تحقیق، توصیفی بوده، بر بودهای دیده شده یا شنیده شده تأکید می کند و از تبیین جامعه شناختی، مردم شناسی و تاریخی که به تحلیل متغیرهای مستقل و تبیین چرایی پیردازد خود داری شده است. مگر در مواردی اندک که تحلیل آن نیز توصیفی - گزارشی است.

ه: تحقیق از نظر زمان: طولی بوده در طی شش سال بطور متناوب و به صورت روند پژوهشی انجام شده است. البته از مطالعات مردم شناختی و کتابخانه ای و فیش های سال های ۷۷-۷۶ و ۷۵-۷۴ جهت پایان نامه و اخذ مدرک کارشناسی علوم اجتماعی خود نیز، بهره برداری کرده ام.

و: پایایی تحقیق: برای ایجاد قابلیت اعتماد اطلاعات بدست آمده، سعی شده است تا هر مفهوم یا سوال، حداقل از پنج نفر شخص معتبر و شناخته شده شهر پرسیده شود و بر اساس مقایسه (الگوهای مشترک یا مشابه) انتخاب گردد. به همین دلیل در این تحقیق از شرحیات موضوعاتی که در تحقیقات دوستان معظم، آقایان محمد سپاسی، ملک محمد رحیمی و خانم نسرين قلانی آمده است و با تحقیقات اینجانب مشترک بوده است (معتبر دانسته) در این تحقیق کاسته شده و تنها به عناوین و اختصار بیان، اکتفا شده است. از طرفی چون شخصاً تمامی مصاحبه ها و ثبت اطلاعات را بر عهده داشته ام، تردیدی در مقایسه (میزان همبستگی پاسخ های داده شده) و وحدت اطلاعات ندارم.

البته یقین دارم، با مطالعه ی مجموعه ی حاضر توسط خوانندگان محترم (در صورت داشتن اطلاعات پیرامون موضوعات) فراز و فرود ها و تفاوت هایی را با دانسته ی خود بعنوان دامنه ی اختلاف خواهند یافت، اما همانطور که گفته شد، تلاش بنده انتخاب نزدیکترین حالت به واقع و عمومیت گفته های سرشناسان یا معتمدین محلات شهر بوده است. و شاید هر پژوهشگر دیگری، در برخی موضوعات اختلافی، ناچار باشد حداقل به منظور حفظ حافظه های تاریخ شفاهی موجود، برآیند آنرا به ثبت برساند.